

Hoji Ahmadjon Maxdum Hanafiy Naqshbandiy

SAJDAI SAHV RISOLASI

Tarjimon:

Abdulloh Roziq

«Movarounnahr»

2004

Namoz mo`minning merojidir. Uni mukammal ado etish bilan banda Haqqa yaqinlashadi. Ammo namozda xato qilishdan hech kim xoli emas. Shu bois mazhabimiz ulamolari sahv (xato, adashish)larni isloh qilish (tuzatish) yo'llarini ko'rsatib berganlar.

Ushbu risolada mo`tabar fatvo kitoblaridagi sajdai sahvga oid barcha masalalar jamlangan. Ibi ilmlarga qo'llanma sifatida tasnif etilgan mazkur risoladan barcha namozxonlar foydalanadilar, degan umiddamiz. Kitob oxirida esa namoz o'qish tartibi va odoblari ham ilova qilingan.

Mas'ul muharrir:

Sayfiddin Sayfulloh

Muharrir:

Abdulaziz Muborak

MUBORAK SARCHASHMA

Butun maxluqotni yaratgan Alloh taologa beadam hamdu sanolar bo'lsin! Maxluqotning eng akrami va ashrafi bo'lgan Hazrat Payg'ambarimiz Muhammad Mustafoga salotu salomlar bo'lsin!

Qo'lingizdagi ushbu risola muallifi, zamonamizning ulug' olimlaridan va murshidi komillaridan bo'lgan Hoji Ahmadjon Maxdum Hanafiy-Naqshbandiy hazratlari 1938 yil Surxondaryo viloyatining Sariosiyo tumani Zarxona qishlog'ida tavallud topganlar. Maxdum Hazrat dastlabki ilmu irfon, adabu ma'rifat darsini olim va murshid zot bo'lgan padari buzrukvorlaridan olganlar. Keyin esa Hazrati Shayx Muhammad Sharif Hisoriy, Hazrati Qoriy Mahmud, Hazrati Muftiy Bobo Muhammad, Hazrati Qozi Abdurashid Farg'oniy, Hazrati Muhammadjon Mavlaviy Hindistoniy, Hazrati Shayx Maxdumbobo Andoqiy, Hazrati Eshon Abdurrahmonjon, Hazrati Shayx Asadulloh, Hazrati Shayx Ahmad Zulfiqor Naqshbandiy rahmatullohi alayhim ajma'in kabi Movarounnahrning eng ulug' allomalari va tariqat peshvolari huzurida ilm va suluk tahsillaridan saboq olib, kamolga erishganlar.

Hazrat hayotlari davomida shariat va tariqat ilmini egallagan ko'plab shogirdlar yetishtirganlar. Shariat va tariqat ilmi bilan bog'liq bir qancha asarlar tasnif qilganlar.

Biz kitobxonlarga taqdim etayotgan "Sajdai sahv Risolasi" Maxdum Hazratning ko'p mehnatlari singan, eng e'tiborli va foydali asarlaridan biridir. Shayx Hazrat ham ilmiy salohiyatlari, ham amaliy faoliyatlari bilan xalqimizning ma'naviyatini boyitadigan ibratli

va namunali bir hayot tarzini yashab o`tdilar. Asarlari oradasida musavvada (qoralama) holda va ma`lum bir tartibga keltirilmaganlari ham mavjud. Galdagi vazifa ularni jamlash, tarjima qilish va xalqimizni undan bahramand etishdir.

Shoir Xarobotiy ta`biri bilan aytganda:

*Aytayin hamdingni man, Yazdoni pok,
Ichdilar xuni jigar mardoni pok.*

Darhaqiqat, Maxdum Hazrat kabi "xuni jigar ichib" "mardoni poklardan" bo`lish sharafi, shunday ulug` insonlarning fayzidan bahramand bo`lib qolish baxti hammaga ham nasib bo`lavermaydi. Biz, bir qator muxlislar ana shunday baxtga musharraf bo`lganlardanmiz. Allohga beadam shukr.

Mavlono Jaloliddin Rumi aytilarki:

*Soate budan dar nazdi avliyo,
Behtar az sad sola toat beriyo.*

Ya`ni bir soat valiylik huzurida bo`lish, yuz yil riyosiz o`tkazgan toat va ibodatdan afzalroqdir. Shuning uchun bo`lsa kerak, yoshligimizda ustozimiz marhum Sayyid Jalolxon hazratlari valiy zotlarning qadriga hayotligida yetish, bundan g`aflatda qolmaslikni ta`kidlar, quyidagi baytni eslatib turardilar:

*Har namoziki, qazo bo`lsa o`qursan keynidan,
Mardi Haqni suhbatin topgin qazo bo`lmay turib.*

Maxdum Hazrat ba`zi bir xayrli yumushlar va do`stlar ziyorati uchun Surxondaryodan Toshkentga tez-tez safar qilardilar. Xoksor, ko`p dilkash inson edilar. Shariat ilmidan va tariqatning nozik masalalaridan chiroyli suhbat qilardilar. Xatmi xojagon, zikrlar, duolar bu suhbatlarning ziynati edi. Huzurlaridan fayzga to`lib, ko`nglimiz nurlanib uyimizga qaytardik. Yonlarida doimo Qur`oni karim, "Daloili xayrot" va sunnatga muvofiq zaruriy ashyolar olib yurardilar. Ular ichida o`zlari yozib, nashrga tayyorlab yurgan forscha "Risolai sujudi sahv"lari ham bo`lard. Bir necha bor uchrashganimizda u kishi risolani menga uzatib, o`qittirgan, ma`nosi chiqmay qolgan iboralarni o`zlari sharhlab, davradoshlarni fiqh ilmidan, namozdagi nozik masalalardan bahramand etgan edilar.

Allohning taqdiri ekan, Maxdum hazrat 1999 yil 2-avgust, seshanba kuni tong payti zikru ibodat va vazifalardan forig` bo`lgan holda omonatlarini Haqqa topshirdilar. Allohning yo`lida, musofirchilikda, toat va ibodat ichida oxiratga safar qildilar.

Nasiba ekan, dushanba oqshom hazratning ziyoratlariga borib, so`ngi bor muborak diydorlarini ko`rib, g`animat suhbatlaridan bahramand bo`lganmiz. O`sha oqshom juda fayzli, ilmu ma`rifatga boy go`zal bir suhbat bo`ldi. Odatdagidek, suhbat oxirrog`ida nashrga tayyor bo`lgan "Risolai sujudi sahv" tasniflarini menga uzatib, undan parchalar o`qib va tarjima qilib berishimni so`radilar. Asl matnni qanday o`qiganim va qanday tarjima qilganimga diqqat qilib, ba`zi o`rinlarni to`g`rilab, sharhlab bordilar.

Mutolaa tugagach, Maxdum hazrat chuqur nafas olib: "Bilmadim, yaxshi niyat bilan,

Allohning roziligi uchun shu kitobchani yozib tamomladim, zora mardumga foydasi tegsa”, dedilar. U kishidagi bu kamtarlik, bu samimiyatdan ko'nglimiz to'liqlanib ketdi. Men Shayx hazratlariga qarab: “Hazrat, xalqimiz uchun, tolibi ilmlar uchun nihoyatda foydali va ayni paytda zarur risola yozibsiz, biz shunday bir asarga muhtoj edik. Inshoalloh, bu xizimatingiz evaziga ulug' ajru savobga ega bo'lasiz”, dedim. Shunda Hazrat hamon menga qarab: “Unday bo'lsa, qani, bir duo qiling”, dedilar. Men bu iltifotni g'animat bilib, darhol duoga qo'l ochdim: “Shu risola xalqimizga foydali, sizga esa qiyomatga qadar sadaqai joriya bo'lsin”, deb duo qildim. Shayx hazratning shu tobda yuraklari to'lib turgan ekan, ko'zlaridan yosh chiqib ketdi...

Alloh o'z Kalomi majidida: “Menga duo qilinglar, duolaringizni ijobat qilaman” deb va'da bergan. Ilohi, Yaratgan Egam duolarimizni ijobat qilgan bo'lg'ay!

Shu suhbatda Maxdum hazrat menga qarab: “Shu risolani siz o'zbekchaga tarjima qilib, arab yozuvida chop eting”, deya iltifot qildilar. Bilsam, bu vasiyat ekan...

Suhbat asnosida asarning keng ommaga mo'l kirill imlosida chop etish yanada foydaliroq ekanligi haqida ham gaplashdik va bunga u kishining roziliklarini oldik.

Ammo niyat boshqa, taqdir boshqa ekan.

Risolani dastavval hoji Mirzo Kenjabek o'zbekchaga o'girdi. Qo'lingizdagi risolani esa Maxdum hazratning ham kuyovlari, ham peshqadam shogirdlaridan bo'lgan hoji Abdulloh Roziq tarjima qildi. Tarjimon kaminadan hazratning risolalariga mas'ul muharrir bo'lishni so'raganida quvonib ketdim. Zimmamdagi ma'naviy mas'uliyatdan qisman bo'lsa ham xalos bo'lish imkoni edi bu. Shuning uchun ham tarjimaning mukammal bo'lishiga qo'limdan kelgancha hissa qo'shdim. Risolaning kirill va arabiy matnlarini, fiqhiy masalalarning qiyosiy-nazariy jihatlarini aqlim yetgancha ko'rib chiqdim, ba'zi o'rinlarni tuzatdim.

Tarjima jarayonida mutarjim bilan yelkama-elka ishlagan shoir Abdulaziz Muborak ukamizning zahmatli mehnatlari alohida tahsinga sazovor.

Qo'lingizdagi risolaning yutuq va kamchiliklari haqida olimlar o'z munosabatlarini bildiradilar, degan umiddamiz. Lekin uning ba'zi bir xususiyatlarini eslatib o'tishga to'g'ri keladi.

1. Risola o'zbek tilining eski lahjasida ham, sof zamonaviy tilimizda ham emas, turli qatlamlardagi kishilar tushunadigan lisoniy uslubda o'zbekchaga o'girilgan.
2. Savodxonlikni oshirish, qiyoslab o'qish hamda risola muallifining vasiyatiga binoan arabiy imlodagi matnni ham ilova qildik. Ammo kirill alifbosidagi matnda snoskalar (matn ostidagi manba ko'rsatkichlari va izohlar)ning berilganligi bilan kifoyalanib, arabiy imlodagi matnda snoskalar berishni lozim topmadik.
3. Ayrim o'rinlarda tarjimonning izohlari qavs ichida berildi.
4. Tarjimada imkon qadar asl matnning shakl va mazmuni saqlab qolindi.

Beayb Parvardigor! Tarjima jarayonida yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklar uchun kitobxonlardan oldindan uzr so'raymiz. Samimiy bildirilgan tanqidiy mulohazalar keyingi nashrlarda inobatga olinadi.

Inshoalloh, xalqimiz ushbu risoladan bahramand bo'lib, eng ulug' ibodat-namozlarini mukammal ado etadilar va duolarida Shayx hazratni ham eslab turadilar, deb umid qilamiz.

Hidoyat va tavfiq Alloh dandir! Unga ibodat qilamiz va Undan madad tilab qolamiz!

Sayfiddin Sayfulloh

Mehribon va rahmli Alloh nomi bilan

Butun olamni yaratib, Bani Odamni mukarram qilgan, ilm ahlining darajotini baland etgan Allohga bitmas-tuganmas hamdu sanolar bo'lsin.

Ummatlariga ilmni meros qoldirgan payg'ambarimiz Muhammad Mustafoga mukammal salotu salomlar bo'lsin.

Muhtaram birodar!

Ma'lumingiz bo'lsinkim, ushbu risola Alloh taoloning eng ulug' ibodatlaridan biri – namoz va uning sahvleri haqidadir. Ulug' ustozimiz hazrati shayxul akbar, murshidi komil, faqihi davr Hoji Ahmadjon Maxdum Hanafiy-Naqshbandiy alayhi rahmatul Hodiy saodatli hayotlarining oxirlarida Alloh taolo rizoligi uchun, mo'tabar fatvo kitoblardan dalillar keltirib, namozning barcha sahvlarini ellik besh masala ichida jamlab, uni "Risolai sujudi sahv" deb nomladilar. Hazrati ustoz muazzam alayhi rahmatul atam, serfayz hayotlarini Alloh jalla va alo yo'lga bag'ishlab, faqat tahsili ulum, tadrisu ta'lim, riyozatu ibodat, taqvo-yu fatvo va tasnifi kutub ila o'tkazdilar. Ulamoi izom o'rtalarida ilmi qol va ilmi holda ma'rufi zamon edilar. Hazrati ustoz muazzam alayhir rahmatul Boriy ta'rif-tavsifga muhtoj bo'lmasalar-da, bandai haqir va zalil u zoti sharif bilan bo'lgan bir voqeyi holatni bayon qilay.

Bir kuni hazrati ustoz alayhir rahmah yetaklarida, bandaning mashinasida toqqa, Sangardak qishlog'idagi birodarimiz Ashur hoji boboning uylariga mehmonga bordik. Katta o'g'illari hoji Muhammadi aka ham hamroh edilar. Tunda qor yog'ib, havo nihoyatda sovuq bo'ldi. Yarim kechadan keyin hazrati ustozning namoz taraddudlari bandani uyg'otdi. Tahajjud namozini o'qirkanlar, mening ham uyqum qochdi, lekin ko'zimni yumib yotaverdim. Tahajjud namozidan so'ng hazrati ustoz alayhir rahmah hazrati Abu Bakr Siddiq raziyallohu anhungun munojotlarini, ya'ni:

Jud bilutfik yo ilohiy man lahu zodun qalil,

Mufli sun bis-sidqi ya'tiy 'inda bobik, yo Jalil, - deb o'qiy boshladilar. O'qib-o'qib, shunday yig'ladilarki, oxiriga borib nafasleri chiqmay qoldi... Banda bu holatni kuzatib turar ekanman, oxiri chidolmasdan, tahoratga turdim. Kelganimda hazrati ustoz alayhir rahmah "Risolai sujudi sahv"dan bir masalani yozib turgandilar...

Safardan qaytishda mashinaning yoniga kelsam, bir ballonining dami chiqqan ekan,

o'rniga ehtiyotiy g'ildirakni qo'yib, yo'lga tushdik. Tog'li yo'lning yarmiga yetmasdan yana bir g'ildirakning balloni yorilib, o'sha joyda turib qoldik. Boshqa mashinalardagi hamrohlarimiz bizga yordam berolmay, xijolatda qoldilar. Chunki mashinalarining g'ildiraklari "Zaparoj"ga tushmasdi...

Bir payt hazrati ustoz alayhir rahmah: "Dam urib, haydang!" dedilar. Banda hoji Muhammadi aka bilan birgalashib yorilgan ballonga dam urib, haydadik. Yo'llarda eshikni ochib, g'ildirakka qarayman: dami bor kelyapti. Hazrati ustozni uylariga qo'yib, o'z uyimizga keldim. Mashinani hovliga qo'yib, ichkari kirdim. Bir-ikki daqiqadan so'ng nimagadir tashqariga chiqib qarasam, o'sha ballon damsiz, puchayib yotibdi. Bu voqeani hoji Muhammadi akaga aytsam, taajjubda qoldilar.

Hazrati ustoz alayhir rahmahning mana shunga o'xshash karomatlari odamlar tilida ko'p naql qilinmoqda. Alloh subhanahu va taolo yotgan joylarini ravhu rayhon-jannotun na'im, maqomlarini a'loi illiyyinda qilib, Qiyomat kuni Alloh jalla va aloning diydorini ko'rishlikni, muhtaram ustozlar bilan birga bo'lishlikni nasibu ro'zi aylasin. Omin.

Kamina ham kuyov, ham shogird, ham ma'naviy farzand sifatida ushbu risolani xolisan lilloh tarjima qildim. Shoyadki, ustoz - qiblagohimizning ruhi poklari shod bo'lsa va qolgan farzandlari-yu shogirdlari, barcha mo'min-musulmonlarga foydasi tegsa, o'shanda men ham o'z ojizona burchimni ado etgan bo'lardim. Tarjima milodiy 2000 yilda boshlanib, 2002 yilda (hijriy 1423 yil sha'bon oyida) tugatildi. Umid shulkim, risolaning manfaat va fazilatini faqih ustozimizdan bilib, har sahv xato bo'lsa, ojiz tarjimondan ko'rsalar va avf qalami ila isloh aylab, ulug'lar haqiga duo qilganda bu haqiru zalilni ham yod etsalar...

Mutarjim

MUQADDIMA

Alloh taoloning bandalaridan biri, osiy va rojiy Hoji Ahmadjon Maxdum, ustozlari fozil va oliy, ya'ni Shayxul-akbar hazrati domullo Muhammad Sharif Hisoriy, hazrati Qozi domullo, ya'ni Qozi Abdurashid alayhi rahmatul Boriy va hazrati Muhammadjon hoji, taxalluslari hazrati Mavlaviy, sohibi tafsiri "Bayonul – Qur'on fiy tarjimatil Furqon", aslida ul janob Qo'qandiy; munavvar mazorlari Mavloni Ya'qubi Charxiy yonlaridadur, alayhi va alayhim rahmatul – Hodiy.

Andin so'ng aytar ushbu ahqarul varo, xatibi tumani Sariosiyo: Namoz ma'mur(buyurilgan)dir va Alloh subhonahu va taolo huzurida toat, qurbat va ibodatlarining eng afzalidir. Xususan, sajda bandalarni ul Kibriyo dargohiga yaqin aylagay va kishilarning ma'kus yozuvlari va vojgun taqdirilarini o'nglagay.

Bayt:

Naqshi ma'kusi nigin az sajda meoyad ba rost.

Sarnavishti vajgunro rost mesozad namoz.

(Bedil)

(Muharning teskari naqshi - yozuvi sajda bilan o'nglanadi. Shunga o'xshash insonlarning

teskari taqdiri ham namoz bilan o'nglanadi). Ya'ni namoz shaqiy (baxtsiz) odamlarni sa'id (baxtli) aylaydi va Qiyomat kuni bandalar birinchi namozdan so'ralgay.

Bayt:

*Ro'zi mahshar, ki jongudoz buvad,
Avvalin pursish az namoz buvad.*

(Fariduddin Attor)

(Jonlarni azobga qoldiruvchi mahshar kunida avvalo namozdan so'raladi).

Namozda sahv qilmoqlik hazrati Sayyidul mursalin sallallohu alayhi va sallamning sunnatlariga ergashmoqdur. Hech bir namozxon bundan xoli emas. Binobarin, bu risolani Alloh rizoligi uchun, uning bandalariga oson bo'lsin, deb jam qilindi. Kitoblarning nomi va sahifalari keltirildi.

Bas, zakiy mutolaa qiluvchilardan umid shulkim, risolada har sahv va xato voqe' bo'lgan bo'lsa, afv qalami bilan isloh qilgaylar va bizni duo bilan yod etgaylar.

Yo Alloh, yo Rahmon, yo Rahim! Men iroda qilgan ushbu ishim bilan sening roziligingni istayman, uni mendan qabul et! Ey rahmlilarining rahmlisi, duolarimizni ijobat ayla! Ey bor Xudoyo! Sayyidimiz Muhammad Mustafoga, u zotning xonadon ahllariga, va sahobalariga salotu salomlar yubor (rahmat va mag'firat ayla). Ey rahmlilarning rahmlisi (bo'lgan Alloh)! O'zing va rasuling rozi bo'ladigan va u tufayli Sen bizdan rozi bo'ladigan salotu salomni U zoti sharifga yo'llagin!

Muallif

Ya'ni, bilguchi va xabardor Allohga hamdu sanolar, xushxabar beruvchi va ogohlantiruvchi Payg'ambarimizga salotu salomlar bo'lsin.

Rasululloh (u zotga salotu salomlar bo'lsin):

"Albatta, men ham sizlarga o'xshagan insonman, sizlar unutganingizdek, men ham unutaman. Bas, vaqtiki, unutsam, menga eslatingizlar", deb marhamat qilganlar. (Muttafaqun alayh).

Alloh hammamizni dunyoda hidoyatidan ayirmay, oxiratda saodatmand aylasin.

Bas, bilki, sajdai sahv vojib bo'lishining sabablari beshtadur:

- 1. Takrori rukn - Ruknni takrorlash.**
- 2. Taqdimi rukn- Ruknni o'rnidan oldin bajarish.**
- 3. Ta'xiri rukn- Ruknni kechiktirib ado qilish.**
- 4. Tag'yiri vojib - Vojibni o'zgartirish.**
- 5. Tarki vojib - Vojibni tark qilish.**

Vaqtiki, namozxondan unutgan holda shulardan birortasi sodir bo'lsa, sajdai sahv qilmoq unga lozim bo'ladi.

RUKNNI TAKRORLASH

1-masala . Namozxon unutib ikki marta ruku' qilsa, unga sujudi sahv qilmoq vojibdir.

2-masala . Namozxon unutib uch marta sajda qilsa, unga sujudi sahv qilmoq vojibdir.

3-masala. Namozxon namoz avvalida ikki marta ketma-ket tahrima uchun takbir (ya'ni Allohu akbar) aytsa, unga sajda sahv qilmoq vojibdir.

Bilmoq kerakkim, sujudi sahv qilishning tartibi ushbu. Sajdai sahv qilmoq vojib bo'lib qolsa, namozxon oxirgi qa'dada «Attahiyot» o'qigandan so'ng, faqat o'ng tomonga bir salom berib, sahvi uchun ikki sajda qiladi va yana "Attahiyot" o'qiydi, salovot va duoni o'qib, ikki tomonga salom beradi. Agar "Allohummag'firliy" duosini o'qigandan so'ng sajda sahv qilmagani yodiga tushsa, bu holda ham o'ng tarafga bir salom berib, sahvi uchun ikki sajda qiladi, vujuban "Attahiyot" o'qiydi, ehtiyotan salovot va duoni o'qib, ikki tomonga salom beradi.

Tanbeh: Sujudi sahv vojib bo'lganda, agar vaqt solih (ya'ni o'sha vaqtda va o'sha holatda namoz o'qish va sujudi sahv qilish ravo va mumkin) bo'lsa, namozxon sahvga yo'l qo'ygani uchun sajda sahv qiladi. Bas, agar bomdod namozini o'qiyotganda quyosh chiqib qolsa yoki asr namozining o'tgan qazosini o'qiyotganda quyosh qizarib qolsa, yo namozxondan namoz adosini qat' etuvchi (ya'ni namozni buzadigan) holat vujudga kelsa, (masalan: oxirgi qa'dadan keyin tahoratni qasdan buzish, qah-qah urib kulishga o'xshagan voqealardan birortasi sodir bo'lsa) bu holatlarning barchasida sajda sahv qilmoq undan soqit bo'ladi.

Savol: Bu suratlar oxirgi qa'dadan oldin voqe' bo'lsa, hukmi nima?

Javob: Bil ittifoq, namozi botil bo'ladi.

Savol: Bugungi asr namozini o'qib turgan ediki, quyosh qizarib qoldi, agar sujudi sahv vojib bo'lgan bo'lsa, soqit bo'ladimi?

Javob: U holda sujudi sahv soqit bo'lmaydi, luzuman sujudi sahv qiladi. Chunki quyosh botayotgan vaqtda bugungi asr namozini o'qish joizdur va sujudi sahv qilmoq ham joizdur.

Savol: Sujudi sahv soqit bo'lgan suratdan keyin, bu sujudi sahvni qayta bajarmog'i lozim bo'ladimi?

Javob: Agar sujudi sahv namozxonni o'z fe'li bilan soqit bo'lgan bo'lsa (masalan, tahoratni qasdan sindirish yoki qah-qah urib kulish kabi), unga sujudi sahvni qayta bajarish lozim bo'ladi. Agar unday bo'lmagan suratda sujudi sahvni qayta bajarish lozim emas.

Savol: Sujudi sahvni qanday qayta bajaradi?

Javob: Agar oxirgi qa'dada bir tashahhud miqdori o'tirgandan keyin va namozdan chiqish uchun salom berishdan oldin qasdan tahoratni sindirsa yo gaplashsa yo namozda nafiy qilingan amalni qilsa, bas, namozning hamma farzlarini ado etgani uchun, tarki vojib qilish bilan namozi tamom bo'ladi. Endi vojib bo'lgan salomni qaytarishning imkoni yo'q, shuningdek, vojib bo'lgan sujudi sahvning bir o'zini ham qayta bajarish mumkin emas. Bas, namoz noqis ado etilgani uchun, o'sha namozni qaytib o'qishligi lozim

bo'ladi. Bu hukmlar Mavlono Aliyyul Qori va boshqa musanniflarning (rahimahumulloh) tahqiq va tahrirlari ila. Magar "Hidoyai sharif" sohibi (Burhoniddin Marg'ioniy) rahimahulloh aytibdurlar: "Lokin i'oda yo'qdur" (ya'ni namozni qayta o'qimaydi).

RUKNNI O'RNIDAN OLDIN BAJARISH

4-masala. Namozxon qiroatdan oldin ruku' qilib qo'ysa, unga sujudi sahv qilmoq vojibdir.

Ya'ni niyat qilib, umuman qiroat qilmay, unutgan holda ruku'ga bordi va keyin yodiga tushdi. Bu holatda ruku'dan qaytadi, "Fotiha" va bir sura o'qiydi va ruku'ni qayta bajaradi, keyin namozning oxirida vujuban sujudi sahv qiladi. Agar ruku'ni qayta bajarmasa, namozi fosid bo'ladi.

Shuningdek, ruku'dan ko'tarilgandan keyin Qur'ondan hech narsa o'qimasdan ruku'ga borgani yodiga tushsa, bu holatda ham "Fotiha" va yana bir surani o'qiydi va, albatta, ruku'ni qayta bajaradi. Agar ruku'ni qayta bajarmasa, namozi fosid bo'ladi.

5-masala. Namozxon sura zam qilishdan oldin ruku'ga borib qolsa, sujudi sahv qilmoq unga lozimdir.

Ya'ni "Fotiha"ni o'qib, sura o'qimasdan sahv ruku' qildi. Ruku'da turgan holda yo ruku'dan ko'tarilgach, yodiga tushdiki, sura o'qimasdan unutib ruku'ga boribdi. Bu ikki holatda ham qiyomda turib zammi sura qilib, ruku'ni qayta bajaradi va unga sujudi sahv qilmoq lozim bo'ladi. Ruku'ni qayta bajarmasa, namozi fosid bo'ladi.

Agar "Fotiha"dan oldin (ya'ni "Alhamdu"ni o'qimasdan), sahv sura o'qib ruku' qilsa, ruku'da va yo ruku'dan keyin yodiga tushsa, bu ikki holatda ham qiyomda turib "Alhamdu"ni o'qiydi, keyin sura zam qiladi va sujudi sahv qilmoq unga lozim bo'ladi. Agar ruku'ni qayta bajarmasa, namozi fosid bo'ladi.

FOYDA: Agar ruku' qilmasdan avval yodiga tushsaki, "Alhamdu" o'qimasdan sura o'qibdi, bu holatda avval "Alhamdu"ni o'qiydi, so'ng surani qayta o'qib, namozni davom ettiradi va namozning oxirida luzuman sujudi sahv qilmog'i bilan namozi durust bo'ladi.

TANBEH: Bilgilki, yuqoridagi masalalarda ruku'ni qayta bajarishning farzligi tartib rioyasini tark qilganidan emas, balki ruku'dan keyin "Alhamdu" yo surani o'qigani ruku'ni, so'zsiz, irtifozi (matruk va fosid) etgani uchundir.

FOYDA: Vaqtiki, "Fotiha" va bir surani (yo uzun bir oyatni) qiroat qilib, ruku'ga borsa, undan keyin boshqa bir sura o'qish uchun ruku'dan qaytsa, bu suratda ruku' matruk va fosid bo'lmaydi.

6-masala. Namozxon ruku'dan oldin sahv sajdada qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ya'ni sajdada yo sajdadan keyin ruku' qilmasdan sajdaga borgani yodiga tushsa, u holda qiyomni, ruku'ni va sujudni tartib bilan qayta bajarishi shartdur, bu bilan namozi durust

bo'ladi va namoz oxirida luzuman sajdai sahv qiladi. Ammo qiyom, ruku' va sujudni tartib bilan qayta bajarmasa, namozi fosid bo'ladi.

Bilgilki, albatta, qiyom, ruku' va sujud (oralarida) tartibning farzligi "Raddul muhtor" sohibi va boshqa musannifin rahimahumulloh nazdlaridadir. Ammo "Niqoya" sohibi rahimahulloh nazdida esa, takbiri tahrima va oxirgi qa'dadan boshqasida, tartib mutlaqo vojibdir. "Raddul muhtor" sohibi aytadilar: "Men "Niqoya" kitobidan bilganlarim orasida bu (hukm) nihoyatda ajibdur"

Bas, xilof samarasi shuki, mazkur suratda "Niqoya" sohibi nazdida qiyom va sujudni qayta bajarmasdan, ruku'ning o'zini qazo qiladi va namoz oxirida sajdai sahv qilish bilan namozi durust bo'ladi.

RUKNNI KECHIKTIRIB ADO QILISH

7-masala. Namozxon uchinchi rak'atga turishdan oldin tashahhudni ziyoda qilib, bir rukn miqdoricha qiyomni ta'xir qilsa (kechiktirsa), sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ya'ni tashahhudni o'qidi yo tashahhud o'qish miqdoricha o'tirdi, andin so'ng tashahhudga sahvvan biron narsani ziyoda qildi, bu ziyoda qilgani bir rukn miqdori bo'lsa, sujudi sahv qilmoq vojibdur.

Bilmoq kerakkim, rukn miqdori haqida ikki mu'lama bor. Asahh qavlga ko'ra, faqat "Allohumma salli 'alo Muhammad" deyish miqdoricha va Bihi yuftoda (bu hukmga fatvo beriladi) qavliga ko'ra esa, "Allohumma salli alo Muhammadin va alo oli Muhammad" deyish miqdorichadur.

8-masala: Namozxon avvalgi qa'da yo ikkinchi qa'dada bir rukn miqdoricha sukut qilsa va undan keyin "Attahiyyot" o'qisa, sujudi sahv qilmoq unga lozimdir.

Shuningdek, birinchi qa'dada "Attahiyyot" asnosida yo "Attahiyyot"dan keyin ul miqdor sukut qilsa va undan so'ng uchinchi rak'atga tursa, sujudi sahv qilmoq unga lozimdir.

9-masala: Namozxon ikki sajda o'rtasida o'tirishni sahvvan cho'zsa, sujudi sahv qilmoq unga lozimdir.

Jalsa (ya'ni ikki sajda orasida o'tirish) bir tasbeh miqdoricha bo'lishi kerak. Ammo ul kishi sahvvan jalsani bir tasbeh miqdoridan ziyodaroq cho'zsa, sujudi sahv qilmoq unga lozimdir. Bilmoq kerakkim, bu joyda ham rukn miqdori e'tibor qilingandir.

10-masala. Namozxon biror rak'atda bir sajda qilib, unutgan holda ikkinchi sajdani tark etsa, agar ul (tark etilgan) sajda qiyomdan keyin yo ruku'dan keyin yo sujuddan keyin yodiga tushsa, qazo qiladi.

Ya'ni ul (tark etilgan) sajdani bajo keltiradi va tark etilgan sajdadan keyin qilingan qiyomni, qiroatni, ruku'ni va sujudni qazo qilmaydi, balki faqat sujudi sahv qilmoq unga

lozim bo'ladi.

11-masala. Namozxonning biror rak'atda unutgan holda tark etgan sajdasi salomdan so'ng va gapirishdan (yoki namozni fosid qiladigan boshqa amallar sodir etmasdan) oldin yodiga tushsa, bu suratda ham ul tark etilgan sajdani qazo qiladi.

Lekin bir sajda qilgandan so'ng o'tiradi, "Attahiyot" o'qib, o'ng tomonga salom beradi va yo'l qo'ygan sahvi uchun ikki sajda qiladi. Andin so'ng yana vujuban "Attahiyot" o'qiydi, salavot va duo o'qib, salom beradi.

Bilmoq kerakkim, bu yerda tark etilgan bir sajdani bajargandan so'ng qa'daga o'tirishi va "Attahiyot" o'qishining sababi shuki, namozning bir qismi bo'lgan sajdai sulbiyaga qaytgani uchun qa'dasi va "Attahiyot"i botil bo'ladi va sajdai sahv qilib, yana vujuban "Attahiyot" o'qib, salovot va duodan keyin salom beradi.

Shuningdek, qa'da va undan oldingi amallar orasida tartib shart bo'lganidan, sajdai tilovatga qaytsa ham tashahhud va qa'dasi botil bo'ladi. Zero, namoz ichidagi barcha ruknlarni tamomlagandan keyingina oxirgi qa'da sobit va haqiqiy bo'ladi. Ammo sajdai sahv faqat tashahhudni botil qiladi, qa'dani emas.

12-masala. Namozxon ruku'da yo sajdada turgan vaqtida o'qib turgan namozining biror rak'atida ikkinchi sajdani qilmay qolgani yodiga tushdi, ul (yodiga tushgan) joyidan darhol sajdaga boradi va o'shal tark etilgan sajdani qazo qiladi.

Bas, "Hidoya"i sharifga ko'ra, o'sha ruku'ni qayta bajarishi vojib emas, balki mustahabdur va "Xoniya"ning qavliga ko'ra, o'sha ruku'ni qayta bajaradi, illo qayta bajarmasa, namozi fosid bo'ladi. Bas, "Xoniya"ning qavliga amal qilish lozimdir.

13-masala. Namozxon tashahhud uchun o'tirgandan so'ng sahv sajdasi qilmasdan "Attahiyot"ga o'tirgani yodiga tushib qoldi, sajdai sahv qilmoq unga vojibdir.

Bilmoq kerakkim, yettinchi masalada o'tganidek, bu yerda ham rukn miqdori e'tibor qilinadi. Bu suratda agar qa'dai avval bo'lsa, yodiga tushganidan keyin darhol ikki sajda qiladi, keyin qa'daga o'tiradi, "Attahiyot"ni o'qib, uchinchi rak'atga turadi va namozning oxirida vujuban sajdai sahv qiladi. Agar oxirgi qa'da bo'lsa, yodiga tushgandan so'ng darhol ikki sajda qilib, "Attahiyot" o'qiydi va sahvi uchun luzuman sajdai sahv qiladi. Sajdai sahvdan keyin yana "Attahiyot" o'qiydi, salavot va duo o'qib, salom beradi.

"Attahiyot" miqdoricha o'tirgach yoki "Attahiyot" o'qigandan keyin sajdai qilmagani yodiga tushsa, agar qa'dai avval bo'lsa, darhol ikki sajda qiladi, qa'da va "Attahiyot"ni vujuban qayta bajarib, keyin uchinchi rakatga turadi, namoz oxirida vujuban sajdai sahv qiladi. Agar oxirgi qa'da bo'lsa, darhol ikki sajda qiladi, keyin qa'da va "Attahiyot"ni albatta qayta bajaradi. So'ng o'ng tomonga bir salom berib, vujuban sajdai sahv qiladi, "Attahiyot", salavot va duoni o'qib, ikki tomonga salom beradi. Agar qa'dani qayta bajarmasa, o'n birinchi masalada o'tganidek, namozi botil bo'ladi.

14-masala. Namozxon birinchi qa'dada sahv "Attahiyyot"ni ikki marta o'qisa, unga sajdai sahv qilmoq lozimdir.

Oxirgi qa'da buning xilofidadir. Chunki oxirgi qa'dada "Attahiyyot"ni ikki yoki uch marta o'qisa ham sajdai sahv lozim bo'lmaydi.

VOJIBNI O'ZGARTIRISH

15-masala. Namozxon farz namozining avvalgi ikki rak'atida sahv zammi sura qilmasdan oldin ikki marta "Fotiha" surasini o'qib qo'ysa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Shuningdek, "Fotiha"ning ko'p qismini o'qib, sahv yana boshdan o'qisa, sajdai sahv qilmoq vojibdir.

FOYDA. Agar "Fotiha"ni suradan oldin bir marta o'qib, zammi suradan keyin sahv yana o'qisa, sajdai sahv qilmoq vojib emas. Agar farzning oxirgi ikki rak'atida "Fotiha"ni sahv ikki marta takror o'qisa, sujudi sahv qilmoq lozim emas. Agar "Fotiha"ni farzning ikki oxirgi rak'atida qasdan takror o'qisa, makruh bo'lmaydi. Madomiki, jamoatning namozini cho'zmasa yo ikkinchi rak'atni birinchisidan ko'ra uzun qilmasa.

Va agar farz namozining oxirgi ikki rak'atida unutgan holda "Fotiha"dan keyin zammi sura qilsa, imom Abu Yusuf rahimahulloh qavliga ko'ra, ruku' ta'xir bo'lgani sababidan, sujudi sahv vojib bo'ladi. Azhari rivoyatga ko'ra, sujudi sahv qilmoq vojib emas. Chunki farzning oxirgi ikki rak'atida qiroat miqdori ta'yin qilinmagan holda mashru'dur va "Fotiha"ni bir marta o'qish vojib emas, balki sunnatdur. Bas, "Zohiri rivoyat" mazhab sohibining nass (qat'iy dalil) o'rnidadur. Bas, farz namozining oxirgi ikki rak'atida unutgan holda zammi sura qilsa, sujudi sahv vojib bo'lmaydi. Agar nafl namozlarida "Fotiha"ni takror o'qisa, makruh emas, sujudi sahv ham vojib bo'lmaydi.

16-masala. Namozxon "Fotiha"ni ta'xir qilib, suradan keyin o'qisa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ya'ni avval "Fotiha"ni o'qimay, unutgan holda sura o'qisa yo suraning ba'zi bir qismini o'qisa, bu suratda yodiga tushgandan so'ng "Fotiha"ni o'qiydi, yana qaytib zammi sura qiladi va sujudi sahv qilmoq unga lozimdir.

17-masala. Namozxon "Fotiha"ni o'qib qaysi surani zam qilsam, deb tafakkur qilsa, agar bir rukn miqdoricha tafakkur qilgan bo'lsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ruknning miqdori yettinchi masalada o'tdi.

18-masala. Imom maxfiy namozlarda namoz joiz bo'ladigan miqdordagi oyatni baland qiroat qilsa yo jahriy namozlarda namoz joiz bo'ladigan miqdordagi oyatni past qiroat qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Shuningdek, imom "Taroveh"da va "Taroveh"dan keyingi vitr namozida (faqat ramazoni sharifda tavorus jihatidan) namoz joiz bo'ladigan miqdordagi oyatni past qiroat qilsa,

sujudi sahv qilmoq unga vojibdir. Namoz joiz bo'ladigan miqdordagi qiroat Imom A'zam rahimahulloh nazdlarida bir oyat va Imomayn (Imom Muhammad va Imom Abu Yusuf) rahimahumalloh nazdlarida esa, ("Kavsar" surasi kabi) uch qisqa yoki ("Oyatul kursiy"ga o'xshash) bir uzun oyatdir.

Bas, Imom A'zam rahimahulloh nazdlarida, imom jahriy namozda unutilgan holda past "Alhamdu lillohi" desa yo maxfiy namozda unutilgan holda baland "Alhamdu lillohi" desa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir. Imomayn rahimahumalloh nazdlarida har ikki holatda ham imom unutilgan holda "Alhamdu lillohi rabbil olaminar rahmonir rahimi" desa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

19-masala. Tanho namoz o'qiyotgan kishi jahriy farz namozlarni ado qilayotganda jahriy va maxfiy o'qishda ixtiyorli ekani ittifoq qilingan hukmdir. Afzalrog'i jahriy o'qishdir.

Ammo maxfiy farz namozlarning adosini o'qiyotganda, "Zohiri rivoyat"da ham tanho namoz o'qiyotgan kishi ixtiyorlidir. Lekin keyingi muhaqqiq olimlarning tashehlariga ko'ra, tanho namoz o'qiyotgan kishi maxfiy farz namozlarni ado qilayotganda maxfiy o'qishligi vojibdir (albatta, mazhabga ko'ra hukm shudur, dedilar).

Bas, tanho namoz o'qiyotgan kishi unutilgan holda maxfiy namozlarni namoz joiz bo'ladigan miqdorda baland qiroat qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir. Chunonchi, "Durrul muxtor" sohibi: "Mazhabga ko'ra, maxfiy o'qiladigan namozlar, albatta, past o'qiladi", deb keltirganlar.

FOYDA. Kunduzi o'qiladigan nafl namozlarda maxfiy qiroat qilmoq vojibdir.

20-masala. Namozxon farz namozining oxirgi ikki rak'atida sahvan jahriy qiroat qilsa yoki oxirgi ikki rak'atda biror surani jahran qiroat qilsa, sajdai sahv qilmoq unga vojibdir.

Bu yerda ham namoz joiz bo'ladigan qiroat miqdori e'tibor qilingandir.

21-masala. Namozxon ruku'da yoki sujudda yoki avvalgi qa'dada sahvan biror oyatni qiroat qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

22-masala. Namozxon avvalgi qa'dada yoki oxirgi qa'dada sahvan avval biror oyatni qiroat qilib, keyin "Attahiyot"ni o'qisa, sajdai sahv qilmoq unga vojibdir.

Agar oxirgi qa'dada avval "Attahiyot"ni o'qib, undan so'ng unutilgan holda biror oyatni o'qisa, ul namozxon uchun sujudi sahv yo'q.

23-masala. Namozxon ruku'da yo sujudda "Attahiyot"ni o'qisa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

24-masala. Imom jahriy namozda namoz joiz bo'ladigan miqdordagi qiroatdan keyin sahvan past qiroat qilsa yoki maxfiy namozda namoz joiz bo'ladigan miqdordagi qiroatdan keyin sahvan baland qiroat qilsa, sujudi sahv qilmoq

unga vojibdir.

25-masala. Namozxon namoz oxiridagi salomni unutdi.

Uni Qur'ondan o'qiladigan vazifasi bor edi, Qur'on o'qishni boshladi yo jim bo'lib qoldi, keyin salom bermagani yodiga tushdi. Sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

26-masala. Namozxon salomdan boshqa bir lafz bilan namozdan chiqsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

VOJIBNI TARK QILISH

27-masala. Namozxon "Fotiha"ning ko'proq qismini sahvan tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Lekin "Mujtabo" kitobining qavliga ko'ra, "Fotiha"dan bir oyatni tark qilsa ham sujudi sahv qilmoq vojibdir va shu qavl avloroq ("Mujtabo" sohibining qavliga ko'ra, "Fotiha"ni to'liq o'qish vojibdur). Bas, "Fotiha"dan bir oyatni tark qilish bilan ham, albatta, sujudi sahv qilmoq kerak.

28-masala. Namozxon sahvan sura zam qilishni tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ya'ni "Kavsar" surasiga o'xshash bir qisqa surani zam qilishni tark qilsa yoki "Fotiha" bilan birga bir qisqa oyatni qiroat qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir. Chunki "Fotiha" bilan birga Kalomullohdan uch qisqa oyat yoki "Oyatul kursi"ga o'xshash bir uzun oyatni qiroat qilmoq, bil ijmo', namozning vojiblaridandur.

29-masala. Namozxon sahvan tartib rioyasini tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Chunki qiyom, qiroat va ruku' va sujud orasidagi tartibga rioya qilish vojibdir.

Ey tolibi diniy va birodari joniy! Bilki, qiyom, ruku', sujud va oxirgi qa'da orasidagi tartibga rioya qilish sohibi "Raddul muhtor" alayhirrahmah nazdida farzdir va sohibi "Niqoya" nazdida vojibdir. Bas, bu masalada xilof samarasi shuki, namozxonning biror rak'atda ruku'ni sahvan tark qilgani oxirgi qa'dadan so'ng yodiga tushsa, o'sha ruku'ni keyingi sajdalari bilan qazo qiladi. Ya'ni tikka turib ruku'ni va sajdalarni qayta bajaradi.

Agar oxirgi qa'dadin keyin qiyom yo qiroatni tark qilgani yodiga tushsa, bu suratda turib, bir rak'at namozni o'qib oladi. Ammo sohibi "Niqoya" nazdida o'sha tark etilgan ruknning o'zini qayta bajaradi, xalos. Mazkur suratlarda, o'n birinchi masalada o'tganidek, oxirgi qa'dadan keyin qilgan sahvi uchun luzuman sajdai sahv qiladi.

30-masala. Namozxon qa'dai avvalni tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ya'ni "Zohiri rivoyat"ga binoan farz, vojib va sunnat namozlarida qa'dai avvalda sahvan

bir tashahhud miqdori o'tirishni tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojib bo'ladi.

31-masala. Namozxon ikki qa'dada sahvan tashahhudlarni o'qishni tark qilsa, sujudi sahv unga vojibdir.

Ya'ni avvalgi qa'da yo oxirgi qa'dada sahvan "Attahiyot" o'qishni tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

32-masala. Namozxon sahvan tashahhuddan andak qismini tark qilsa, "Zohiri rivoyat"ga ko'ra, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Shuningdek, asahh qavlgaga ko'ra, hamma qa'dada, ya'ni har marta o'tirib tashahhud o'qiganda, agar "Attahiyot"dan andak qismi tark bo'lsa, sujudi sahv qilmoq vojibdir. Masalan, masbuq (jamoat namozining avvalidan kechikkan kishi) to'rtinchi rak'atga yetib oldi. "Attahiyot"ni imom bilan birga o'qiydi, qa'dai avvalda ham, oxirgi qa'dada ham "Attahiyot"ni o'qiydi. Agar unga sujudi sahv voqe' bo'lsa, yana "Attahiyot"ni o'qiydi. Bas, mana shu to'rt marta "Attahiyot"dan andak qismi tark bo'lsa, sujudi sahv qilmoq vojibdir.

33-masala. Namozxon vitr namozida "Qunut" duosini sahvan tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

FOYDA. Agar ruku'da "Qunut" duosini o'qimaganligi yodiga tushsa, bas, albatta, "Qunut" duosi uchun ruku'dan qaytmasligi sahihdur. Agar qaytib "Qunut" duosini o'qisa, ruku'si matruk (tark qilingan) bo'lmaydi, lekin sujudi sahv qiladi. Ya'ni ruku'dan qiroat uchun qaytganida, ul ruku'si matruk va fosid bo'lar edi. Yuqorida o'tganidek, agar "Qunut"ni o'qisa va ruku'ni qayta bajarmasa, bu suratda ruku' matruk va fosid bo'lmaydi.

34-masala. Namozxon ikki iyd (hayit) namozi takbirlarini sahvan tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Shuningdek, ikki iyd takbirlarining bittasi tark bo'lsa ham, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir. Bu tahrir (ya'ni yuqorida o'tgan masalalar) ikki iyd takbirlarining har biri mustaqil vojib ekanini anglatadi.

Bilmoq kerakkim, sujudi sahv iyd va jum'a namozlarida, besh vaqtlik farz va nafl namozlarda barobardir. Ikki iyd va jum'a namozida agar ko'p odam yig'ilgan bo'lsa, keyingi ulamolar nazdida, fitnani daft etish uchun sujudi sahv qilmaslik ixtiyor qilingandir. Agar ikki iyd va jum'a namozlarida ko'p odam yig'ilgan bo'lmasa, jamoatning kamligi uchun albatta, sujudi sahv lozimdir.

Agar jum'a va ikki iyd namozidan boshqa namozlarda ham ko'p odam yig'ilgan bo'lsa, zohir qavlgaga ko'ra, sajdai sahv qilinmaydi, xususan, bizning zamonamizda. Balki sujudi sahvni tark etish avlodir, toki odamlar fitnaga qolmasinlar.

35-masala. Namozxon uch va to'rt rak'atlik farz namozlarning avvalgi ikki rakatlarini qiroat uchun tayin qilmasa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ya'ni uch va to'rt rak'atlik farz namozlarining avvalgi ikki rak'atida qiroat qilish vojib edi. Bas, kimki uch va to'rt rak'atlik farz namozining avvalgi ikki rak'atida yo bu ikki rak'atning birida sahv qiroatni tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Bilmoq kerakki, mazkur suratda avvalgi ikki rak'atning birida sahv qiroatni tark etgan bo'lsa, keyingi ikki rak'atning bir rak'atida, albatta, qiroat qilmoq farz bo'ladi. Agar avvalgi ikki rak'atda qiroatni tark etgan bo'lsa, keyingi ikki rak'atda, albatta, qiroat qilmoq farz bo'ladi. Chunonchi, ikki rak'at (bomdod, jum'a va safardagi) farz namozining ikki rak'atida ham qiroat farz bo'lgani kabi.

Agar shom namozida oxirgi qa'dadan keyin sahv avvalgi ikki rak'atda qiroatni tark qilgani va qa'dai avvaldan keyin faqat bir rak'atda qiroat qilgani yodiga tushsa, yana bir rak'at qiroat qilib o'qiydi va sahv (xatosi) uchun luzuman sajdai sahv qiladi.

Savol: Namozxon xuftan namozining avvalgi ikki rak'atida sahv zammi surani tark etsa, nima qiladi?

Javob: Oxirgi ikki rak'atda vujuban "Fotiha" va surani jahr qilib o'qiydi. Ya'ni imom xuftan namozining avvalgi ikki rak'atida "Alhamdu"ni o'qidi va sahv sura zam qilmadi. Oxirgi ikki rak'atda "Alhamdu" va zammi surani jahr qilib o'qishi vojib bo'ladi va sujudi sahv qilmoq unga vojibdir. Shuningdek, imom xuftan namozida avvalgi ikki rak'atining birida zammi surani tark qilsa, uchinchi yo to'rtinchi rak'atda zammi surani "Fotiha" bilan jahriy o'qiydi.

Agar imom shom namozining bir rak'atida surani sahv tark qilsa, uchinchi rak'atda qiroat qiladi. Agar imom shom namozining avvalgi ikki rak'atida barobar zammi surani tark qilsa, uchinchi rak'atda "Fotiha" va zammi surani o'qiydi va boshqa bir rak'atning qiroati favt bo'ladi. Va vujuban sajdai sahv qilmoq bilan namozi durust bo'ladi.

Peshin va asr namozi kabi maxfiy o'qiladigan to'rt rak'atlik namozlar ham shunga o'xshashdir. Alhasil, agar imom maxfiy o'qiladigan namozlarning avvalgi ikki yoki bir rak'atida surani tark qilgan bo'lsa, oxirgi ikki rak'atlarida yoki oxirgi bir rak'atida surani "Fotiha"ga zam qilib maxfiy o'qiydi va sujudi sahv unga vojib bo'ladi.

Bomdod ham shom namoziga o'xshashdir. Ya'ni bomdod namozining birinchi rak'atida surani sahv tark etib sajdaga borgan bo'lsa, endi bomdodning ikkinchi rak'atida zammi surani qazo qilib bo'lmaydi, bu holatda vujuban sajdai sahv bilan namozi durust bo'ladi.

Bilmoq kerakki, (bu masalalarda) yolg'iz namoz o'quvchi ham imomga o'xshashdir. Ya'ni yolg'iz namoz o'quvchi kishi xuftan namozining avvalgi ikki rak'atida sahv zammi sura o'qishni tark etgan bo'lsa, oxirgi ikki rak'atda "Alhamdu"ga sura zam qilishi vojibdir. Lekin jahriy o'qishda yolg'iz namoz o'quvchi kishi ixtiyorlidir. Yolg'iz namoz o'quvchi kishi uchun qolgan boshqa namozlar ham shunga o'xshashdir.

36-masala. Namozxon sahv ta'dili arkoni tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ya'ni ruku'da yo sujudga, shuningdek, qavmada (ruku'dan qiyomga qaytganda) yo

jalsada (ikki sajda o`rtasida o`tirganda) bir tasbeh (subhona rabbiyal azim deyish miqdoricha) orom olishni sahvni tark qilsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir. Chunonchi, ruku`da "Subhona" dedi-yu "Robbiyal `azim" demasdan ko`tarildi yoki qavmada va jalsada "Subhona" deyish miqdorida turib sajdaga borsa, sujudi sahv qilmoq vojibdir.

37-masala. Namozxon qiroatdan keyingi, "Qunut" duosidan oldingi takbirni sahvni tark etsa, sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Chunki bu takbir ikki iyd takbirlari maqomidadur.

38-masala. Namozxon namozning hamma farzlarini yo farzlaridan birini uxlagan holda bajo keltirsa, namozdan hisoblanmaydi, balki uxlagan holda bajo keltirgan amalni qayta bajaradi. Agar qayta bajarmasa, namozi fosid bo`ladi.

Ya`ni qiyomni, qiroatni, ruku`ni, sajdani yo oxirgi qa`dani uxlagan holda bajarsa, uyg`ongandan so`ng bu amallarni qayta ado etadi va namoz oxirida sujudi sahv qiladi. Masalan, oxirgi qa`dada tashahhud o`qish miqdoricha yerga yiqilmasdan uxlab qolsa, uyg`ongach, qa`dani qayta bajaradi, "Attahiyot" o`qiydi va sahvi uchun sajdai sahv qiladi. Agar qa`dani qayta bajarmasa, namozi fosid bo`ladi.

39-masala. Namozxon tashahhud o`qishni unutib, hatto salom berdi, andin so`ng (tashahhud o`qimagan) yodiga tushsa, qaytadi, vujuban tashahhud o`qiydi va sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Ya`ni (yodiga tushgan joyidan tashahhudga) qaytadi, tashahhud o`qiydi va o`ng tomonga bir salom berib, sujudi sahv qiladi, yana tashahhudni, salavot va duoni o`qib salom beradi.

40-masala. Namozxon nafli namozida avvalgi qa`dani sahvni tark qilsa, sahvi uchun namoz oxirida vujuban sajdai sahv qiladi va istehsonan (maqbulligi jihatidan) namozi fosid bo`lmaydi.

41-masala. Namozxon avvalgi qa`dada unutgan holda o`tirmasdan turib ketsa, agar qa`daga yaqinroq bo`lsa, o`tiradi va "Attahiyot" o`qiydi, unga sujudi sahv yo`q. Agar qa`daga yaqinroq bo`lmasa, qiyomga turib, namozining qolganini tamom qiladi va sujudi sahv unga vojibdir.

42-masala. Namozxon sahvni oxirgi qa`daga o`tirmasdan (qiyomga) turib ketsa, qa`da qilmagan yodiga tushsa, modomiki sajda qilmagan bo`lsa, qa`daga qaytadi va sujudi sahv qilmoq unga vojibdir.

Agar ul rak`atda sajda qilgan bo`lsa, peshonasini yerdan ko`tarishi bilan farz namozi nafлга aylanadi. Agar xohlasa, garchi asr yo bomdod namozlarida bo`lsa ham, yana bir rak`at o`qiydi va sahvi uchun sajda qiladi va namozni farz tariqasida qayta o`qiydi. Lekin shom namozida boshqa rak`at o`qimasdan salom beradi.

43-masala. Namozxon oxirgi qa`dadan keyin sahvni joyidan turib ketdi, so`ng yodiga tushdi, bu holatda agar sajda qilmagan bo`lsa, qa`daga qaytadi va sajdai

sahv qilmasdan salom beradi.

Agar sajda qilgan bo'lsa, farzi tamom bo'ladi va yana bir rak'at zam qiladi. Keyin xatosi uchun sujudi sahv qiladi. Agar 'asr yo shom yo bomdod namozlari bo'lsa ham, namozini qayta o'qimaydi.

TANBEH: "Durrul muxtor"ga ko'ra, ikki holatda ham sajdai sahv qiladi. Birinchi suratda farzning nuqsoni - salomni ta'xir qilgani sababli. Ikkinchi suratda farzning nuqsoni - salomni tark qilgani sababli. Ya'ni oxirgi qa'da farzdir va bu oraga ikki rak'at nafl namozi kirdi, bas, farzga xos bo'lgan salom favt bo'ldi.

44-masala. Namozxon bomdod namozining sunnatida ikki rak'at o'qib, (qa'daga) o'tirdi va unutgan holda turdi, bu holatda qaytib (qa'daga) o'tiradi va sajdai sahv qiladi.

Agar bu holat shomning yo peshinning ikki rak'at sunnatida bo'lsa, ixtiyorlidir, ya'ni xohlasa qaytib o'tirsin, xohlamasa qaytmasin, bu ikki holatda ham sujudi sahv qilmoq vojibdir. Xuftan namozini sunnatida (qa'dada tashahhud o'qib, keyin) unutgan holda uchinchi rak'atga turib ketsa, agar qaytib qa'daga o'tirsa, sujudi sahv vojibdir va agar qaytmasa, sujudi sahv vojib emas. Chunki xuftan namozining sunnatini ikki rak'at o'qilishi mashru' (shar'an joiz) bo'lganidek, to'rt rak'at o'qilishi ham mashru'dir.

45-masala. Namozxonning ikki rak'at nafl namozida sahv voqe' bo'lib, salom berib, sujudi sahv qildi va namozdan chiqish uchun salom berishdan oldin shu tahrima bilan yana ikki rak'at nafl o'qishlikni xohlasa, bu ravo emas.

Bordiyu, agar u yana ikki rak'at namoz o'qisa ham, tahrimaning boqiy turgani uchun sahildir. Lekin oxirgi qa'dadan so'ng o'ng tomonga bir salom berib, namoz o'rtasida qilgan sujudi sahvni qayta bajaradi. Yana "Attahiyyot", salavot va duo o'qib, salom beradi.

46-masala. Musofir namozxonda sahv voqe' bo'ldi (ya'ni musofirga ikki rak'at o'qimoq farzdir va shu ikki rak'atda sahv voqe' bo'ldi) va sujudi sahv qildi. Undan keyin qalbida iqomatni (o'n besh kun yo undan ko'proq vaqt turishni) niyat qildi, unga yana ikki rak'at namoz o'qish sahildir.

Ya'ni yarim oy yo undan ziyoda turishni niyat qilgandan so'ng, yana ikki rak'at o'qiydi va namozning oxirida sajdai sahvni qayta bajaradi. Chunki namozni o'rtasida qilgan sajdai sahvi botil bo'ldi. Agar ul musofir yana ikki rak'at o'qimasa, namozi botil bo'ladi. Quyiyoqda, inshoAlloh, buning tafsiloti keladi.

IZOH: Musofir turgan joy vatani iqomat deyiladi. Musofir vatani iqomatda muqim bo'lmog'i uchun bir joyda yarim oy yo undan ziyoda turishi shartdir. Bas, agar musofir ikki joyda, masalan, Makka va Mino kabi boshqa-boshqa manzillarda o'n besh kecha kunduz yo undan ko'p (ya'ni Makkada o'n kun, Minoda besh kun) turishni niyat qilsa, muqim bo'lmaydi.

Bilmoq kerakkim, bir kishi uch kunlik yo'ldan kamroq masofani qasd qilib safarga chiqsa, u musofir emas, namozni qasr o'qimaydi. Agar o'rta yurish bilan uch kecha kunduzlik

yo'lni yo undan ziyoda masofani qasd qilib, qishloq yoki shahardagi uylardan ayrilib chiqsa, u kishi musofir bo'ladi va to'rt rak'atlik farz namozlarini ikki rak'at o'qiydi. Magar bir shahar yoki bir qishloqda o'n besh kecha kunduz yo undan ko'proq vaqt turishni niyat qilgan bo'lsa, u muqim bo'ladi va namozlarni to'rt rak'at o'qiydi. Agar o'n to'rt kecha kunduz yo undan kamroq vaqt turishni niyat qilgan bo'lsa u muqim bo'lmaydi, u musofirdir va namozlarni ikki rak'at o'qiydi.

Agar falon shahar yo qishloqda yarim oy, ya'ni o'n besh kecha-kunduz yo undan ko'p turaman deb qasd qilib chiqsa, shu shart bilanki, o'shal shaharda yo qishloqda yarim oy tursa, bas, o'sha shahar yo qishloqqa borguncha, yo'lda to'rt rak'at farzni ikki rak'at o'qiydi va u manzilga yetgandan so'ng, to u yerdan chiqib ketguncha, to'rt rak'at o'qiydi. Chunki o'n besh kecha kunduz yoki undan ko'p turishni niyat qilgani uchun, vatani iqomatga yetganidan so'ng, u muqim bo'ladi. Va u manzildan chiqqanidan to vatani asliysiga yetguncha, yo'lda ham to'rt rak'atlik farzni ikki rak'at o'qiydi.

Agar falon joyda o'n to'rt kun yo undan kamroq turaman deb qasd qilib chiqsa, bas, o'sha joyga borguncha, o'sha joyda ham va qaytishda, to vatani asliysiga kelgunicha namozlarini qasr qilib o'qiydi va vatani asliysiga kirgandan keyin to'rt rak'at o'qiydi.

Endi o'n to'rt kun yo undan kamroq turishni niyat qilib chiqqan va ko'zlagan manziliga yetib borgan kishi to'rt rak'atlik farzni ikki rak'at o'qib turgan ediki, shu ikki rak'atda sahv voqe' bo'ldi, "Attahiyyot"ni o'qib, o'ng tarafga salom berdi va sajdai sahv qildi. Namozdan chiqish uchun salom berishdan oldin bu yerda o'n besh kecha-kunduz yo undan ziyodaroq turaman deb niyat qildi. Endi bu odam muqimga aylandi va unga namozni to'rt rak'at o'qish farz bo'ldi. Bas, joyidan turib, yana ikki rak'at namoz o'qiydi va, yuqorida o'tganidek, avval qilgan sajdai sahvni qayta bajaradi. Ya'ni ikki rak'at o'qiganidan keyin "Attahiyyot"ni o'qib, o'ng tarafga salom beradi va sahvi uchun ikki sajda qilib, yana "Attahiyyot", salavot va duo o'qib, salom beradi.

Savol: Bu tahrir (ya'ni yuqoridagi masala) sahv voqe' bo'lgan suratda, ammo sahv voqe' bo'lmagan suratda u to'rt rak'atlik farz namozni ikki rak'at o'qib, salom berishdan oldin ul joyda o'n besh kecha-kunduz yo ko'proq turishni niyat qilsa, buning hukmi qanday bo'ladi?

Javob: U kishiga ham to'rt rak'at o'qish farz bo'ladi. Joyidan turib, yana ikki rak'at o'qiydi.

Savol: Agar u kishi salom berib, namozdan forig' bo'lgandan keyin o'n besh kecha-kunduz turishni niyat qilsa, buning hukmi qanday?

Javob: Uning zimmasida i'oda yo'q, ya'ni namozni qayta o'qimaydi, uning namozi benuqsondir. Ammo bu suratda qasr o'qigan to'rt rak'atlik namozning vaqti chiqmagan bo'lsa, alohida tahrira bilan o'sha farzni to'rt rak'at qilib o'qishi ehtiyot va afzaldur. Yana bilmoq kerakki, musofir kishi bir joyda bugun yo ertaga ketaman deb, o'n besh kun yo undan ziyoda turishni niyat qilmasa, u kishi necha yil tursa ham to'rt rak'atlik farz namozni ikki rak'at o'qiydi. Zero, "Hidoyai sharif"da kelibdurki: "Ibni Umar raziyallohu anhu olti oy Ozarbayjonda turdilar va namozni qasr o'qidilar". Shunga o'xshagan amal hazrati Payg'ambarning (u zotga salotu salomlar bo'lsin) bir guruh sahobalaridan ham naql qilingan.

Savol: Bir joyda o'n besh kun yo ziyoda turishni niyat qilgan, namozlarini to'rt rak'at

o'qib turgan musofir kishining ishi tamom bo'lib, namozdan tashqari yo namoz ichida o'n besh kundan oldin vataniga qaytishni niyat qilsa, ul kishi musofir bo'ladimi, yo'qmi?

Javob: Ul kishi safarni niyat qilishi bilan darhol musofir bo'lmaydi va namozni to'rt rak'at o'qiydi. Qachonki, u uch kunlik yo undan ziyodaroq yo'lni qasd qilib, iqomat mavzesidagi uylardan o'z vataniga yo boshqa tomonga qarab yo'lga chiqsa, u holda musofir bo'ladi va to'rt rak'at farzni ikki rak'at qilib o'qiydi.

Savol: Bir kishi o'z vatanidan o'n to'rt kun yo undan kamroq bir joyda turishni niyat qilib yo'lga chiqdi. Yo'lda ketayotib yigirma kun yo undan ziyodaroq vaqt turishni niyat qilsa, uning hukmi qanday bo'ladi?

Javob: Ul kishi yo'lda namozlarini ikki rak'at o'qiydi va o'z vatani iqomatiga kirgandan so'ng to'rt rak'at qilib o'qiydi. Zero, u kishi vatani iqomatda yigirma kun yo undan ziyoda turishni niyat qildi.

Savol: Musofir kishi biror sabab bilan safar yo'lidan qaytdi, buning hukmi qanday?

Javob: Agar to'liq uch kecha kunduz yo'l yurgan bo'lsa, to vataniga yetguncha namozini ikki rak'at qilib o'qiydi va agar uch kecha kunduzdan kamroq yo'l yurgan bo'lsa, yo'ldan qaytishi bilanoq to'rt rak'at qilib o'qiydi.

Savol: Muqim namozxon uch rak'atlik yo to'rt rak'atlik farz namozni ikki rak'at o'qib sahv salom berdi va sajdai sahv qildi, buning hukmi nima bo'ladi?

Javob: U (qirq oltinchi masalada o'tgan) musofirga o'xshashdir. Esiga kelgandan so'ng, o'rnidan turib qolgan namozini to'liq o'qiydi va avval bajo keltirgan sajdai sahvni yana qayta bajaradi, agar namozining qolganini o'qimasa, namozi botil bo'ladi.

47-Masala. Zimmasida sajdai sahv bo'lgan namozxon oxirgi qa'dadan keyin namozni tugatish niyati bilan salom bersa, modomiki, Qibladan qaytmagan yo namozni fosid qiladigan amal qilmagan bo'lsa, sahvi uchun sajdai sahv qiladi.

Agar salom bergan vaqtda sajdai tilovat yoki oxirgi qa'dadagi "Attahiyyot"ni o'qish yodida bo'lsa, bu ikki amal undan soqit bo'ladi. Zero, uning zimmasida namoz ruknlaridan birortasi qolmadi. Balki namozi noqis holda joiz bo'lgandir. Bas, u namozni qayta o'qishi lozimdir. Chunonchi, bu kitobning birinchi tanbehida o'tdi. Agar salom bergan vaqtda faqat sajdai sulbiya (namozni asliy sajdasi) yodida bo'lsa, yo sajdai sulbiya va sahviyaning har ikkisi yodida bo'lsa, namozi fosid bo'ladi.

Agar zimmasida sajdai sahviyya va sajdai tilovat yo sajdai sulbiya bo'lib turib, unutilgan holda salom bersa, salom bergan vaqtda faqat sajdai sahviya yodida bo'lsa, salom bergandan keyin sajdai tilovat va sajdai sulbiya yodiga tushsa, namozi fosid bo'lmaydi. Bas, bu suratda avval sajdai tilovat va sajdai sulbiyani tartib bilan bajo keltiradi va sahvi uchun sajdai sahv qiladi, modomiki, u hali masjid ichida turgan bo'lsa. Chunonchi, bu o'n birinchi masalada o'tdi.

Savol: Namozxon qa'dai avvalda salom berib qo'ydi. Buning hukmi qanday bo'ladi?

Javob: Agar uch rak'atlik yo to'rt rak'atlik farz namozlarda ikki rak'at o'qib, namoz tamom bo'ldi degan gumon bilan namozdan chiqish uchun salom bersa, undan keyin bilsaki, namozi tamom bo'lmagan ekan. Bu suratda darhol namozining qolganini o'qiydi va namoz oxirida luzuman sajdai sahv qiladi.

(Namozxon) bir insonga qasdan yo sahv salom bersa, agarchi ul kishi alaykum

demasa; yo bu namozxon namozini taroveh yo jum'a yo bomdod namozlaridan biridir, deb gumon qilsa yoki u kishi musofirman deb gumon qilsa, yo janozadan boshqa namozlarda qiyomda turgan holida namozim tamom bo'ldi deb salom bersa, vaholanki, uning namozi hali tugamagan bo'lsa, bu suratlarning hammasida namozi fosid bo'ladi. Chunki u namozni ikki rak'at ustida tugatishni qasd qilgandir. Bas, namozini qaytadan o'qiydi.

48-Masala. Zimmasida sajdai sahv vojib bo'lgan namozxon agar sujudi sahv yoki namozni tugatish niyatida salom berib, keyin sajdai sahv qilsa, bas, u namozdadir. Agar sajdai sahv qilmasa, bas, u nomozda emas.

Ya'ni bir kishi salomdan keyin unga iqtido qilsa, u sajdai sahvni bajo keltirsa, iqtido qiluvchining iqtidosi sahihdir. Agar u sajdai sahv qilmasa, bas, iqtido qiluvchining iqtidosi sahih emas.

49-Masala. Agar imom sajdai sahv qilsa, masbuq (ya'ni imom namozining avvalidan qolgan) namozxon salom bermasdan imom bilan sajda qilishi vojibdir.

Undan keyin qolgan rak'atlarini qazo qilib o'qiydi. Agar imom bilan salom bersa-yu, salom bergan vaqtda qolgan rak'atlari yodida bo'lsa, namozi fosid bo'ladi. Agar yodida bo'lmasa, fosid bo'lmaydi.

Tanbeh: Imom sahvi uchun sajda qilsa, lohiq (ya'ni namozni imom bilan birga boshlab, keyin uxlab qolgan yo tahorati singan, bir yoki ikki rak'atdan so'ng uyg'onib yoki tahorat yangilab yana imomga ergashgan) namozxon sajdai sahv qilmaydi. Va agar sajdai sahv qilsa, namozining oxirida ul sajdani qayta bajarmog'i vojibdir.

50-Masala. Agar masbuq namozxon sajdai sahvda imomiga ergashmasa, joyidan turib qolgan namozini qazo qilib o'qisa, namozi joizdir.

Qiyosga ko'ra, sujudi sahv undan soqit bo'ladi va istehsonga ko'ra, namozning oxirida sujudi sahv qiladi.

51-Masala. Masbuq namozxon qolgan namozini tamom qilish uchun joyidan tursa, undan keyin imomi sahvi uchun sajda qilsa, agar masbuq ul rak'atda sajdaga bormagan bo'lsa, qaytadi va imom bilan sajda qilib, undan keyin turib, qolgan namozni boshdan o'qiydi.

Zero, masbuqning sajdai sahvga qaytishdan oldin o'qigan namozi namozdan hisoblanmaydi. Agar qaytmasa va sujudi sahvda imomiga ergashmasa ham namozi joizdir va istehsonga ko'ra, yuqorida o'tganidek, namozining oxirida sujudi sahv qiladi.

Agar masbuq turgan rak'atini sajda bilan muqayyad qilgan bo'lsa, imomiga sajdai sahv qilishda mutobaat qilmaydi. Chunki o'sha rak'atni ado etish bilan uning tanho o'qigan rak'ati mukammal bo'lgan. Agar ushbu holatda mutobaat qilsa, namozi fosid bo'ladi.

52-Masala. Namozxon namozida shak qildi (shubhalandi), necha rak'at o'qiganini bilmay qoldi va bu shak umrida birinchi marta yuz berdi. Agar

mazkur shak oxirgi qa'dadan oldin voqe' bo'lgan bo'lsa, salom berib (namozdan chiqib), namozni qaytadan o'qiydi.

Bu namozning vaqti chiqishidan oldin shak qilgan kishiga o'xshashdir. Masalan, bir kishi asr namozining vaqti chiqishidan oldin bu namozni o'qidimmi yoki o'qimadimmi, deb shak qildi. Bu suratda unga asr namozini o'qish lozimdir.

Agar mazkur shak oxirgi qa'dadan keyin yoki salomdan keyin voqe' bo'lsa, bu shakga e'tibor bermaydi va namoz tamom bo'ldi deb haml (qaror) qilib, namozni qayta o'qimaydi. Bu namozning vaqti chiqqanidan keyin shak qilgan kishiga o'xshashdir. Masalan, bir kishi asr namozining vaqti chiqqanidan keyin bu namozni o'qidimmi yo o'qimadimmi deb shak qildi. Bu suratda u asr namozini o'qigan, deb haml qilinadi.

Tanbeh: Bas, agar sahvda sahv (shak) qilsa, sujudi sahv qilmoq unga lozim emas. Ya'ni zimmasida sujudi sahv lozim bo'lgan namozxon sajdai sahv qildimmi yo qilmadimmi, deb shak qilsa, sujudi sahv unga lozim bo'lmaydi.

53-masala. Namozida ko'p marta shak (gumon) qiladigan namozxon namozini g'olib gumoniga ko'ra o'qiydi.

Ya'ni mazkur shak odat bo'lib qolsa yoki bir namozda bir martadan ziyoda bo'lsa yoki umri davomida yoki bir yilda bir martadan ziyoda shak qilsa, g'olib gumonini oladi. Bas, g'olib gumoni taqozosi bilan namozni tamomlab, sajdai sahv qiladi. Bas, g'olib gumon rojeh (ishonchliroq) e'tiqoddir va g'olib gumonni olish (unga amal qilish) vojibdir.

Agar, albatta, bu to'rtinchi rak'atdir, degan gumoni g'olib bo'lsa, masalan, to'rtinchi rak'atni tamomlab, qa'da qildi va ehtiyotan yana bir rak'at qo'shib qa'da qilsa, gunohkor bo'ladi. Ya'ni azobga mustahiq bo'ladi, do'zaxga emas. Chunonchi "Al-muniyya" kitobida mazkurdir.

54-masala. Namozxon namozida shak qilib, necha rak'at o'qiganini bilmay qoldi. Agar necha rak'at o'qiganiga gumoni g'olib bo'lmasa, oz rak'atini hisobga oladi.

Ya'ni kam rak'atni ixtiyor qiladi va oladi. Chunonchi, agar bir rak'at o'qidimmi yo ikki rak'at deb shak qilsa, bas, ko'nglida bir rak'at o'qidim deb muqarrar qilsin.

Agar ikki rak'at o'qidimmi yo uch rak'at deb shubha qilsa, ikki rak'at o'qidim, deb muqarrar qilsin. Va agar uch rak'at o'qidimmi yo to'rt rak'at, deb shak qilsa, uch rak'at o'qidim, deb muqarrar qilsin. Undan keyin bu uch suratning har bir suratida qolgan namozni tamom qiladi va bu uch suratning har birida, namoz oxirida sajdai sahv qiladi.

"**Sharhul-viqoya**"da keltiribdiki, agar uch rak'at o'qidimmi yo to'rt rak'at, deb shak qilsa va hech birida gumoni g'olib kelmasa, u holatda kamrog'ini, ya'ni uch rak'atni oladi, lekin uchinchi rak'atda qa'da qiladi va "Attahiyot" o'qiydi. Zero, bu rak'at namozning oxiri bo'lishi mumkin va qa'dai oxir farzdir. Undan keyin boshqa bir rak'at o'qiydi va xatosi uchun sajdai sahv qiladi.

"**Munyatul-musalliy**"da "**Fuzayliy**" fatvolaridan ajib bir holat keltirilgan: agar

namozxon to'rt rak'atli namozlarda ikki rak'at o'qidimmi yo uch rak'at deb shak qilsa, bu suratda o'tirmaydi va shu qavl sahihdir. Qolgan namozini o'qib, namozining oxirida sajdai sahv qiladi. Magar shom va vitr namozlarida bunday emas. Agar bu ikki namozda bu ikkinchi rak'atmi yo uchinchi, deb shak qilsa, agarchi qiyomda bo'lsa ham uchinchi rak'atni ehtimoli borligidan qaytib o'tiradi va "Attahiyyot" o'qiydi. Undan keyin qoim bo'lib (o'rnidan turib), yana bir rak'at o'qiydi va sahvi uchun sajdai sahv qiladi.

Yana bir marg'ub holat bayon qilingan: bir kishi bomdod namozining qiyom holatida bu ikkinchi rak'atmi yo uchinchi, deb shak qilsa (taraddudga tushsa), shom va vitr namozining qiyom holatida bu uchinchi rak'atmi yo to'rtinchi, deb shak qilsa yo to'rt rak'atli namozning qiyom holatida bu to'rtinchi rak'atmi yo beshinchi, deb shak qilsa, bas, albatta, bu to'rt xil holatda oxirgi qa'da bo'lishi ehtimoli borligidan qiyomdan darhol qa'daga o'tiradi va "Attahiyyot" o'qiydi, undan keyin qoim bo'ladi (o'rnidan turadi) va yana bir rak'at o'qib, sajdai sahv qiladi.

Agar mazkur shaklar o'sha to'rt suratda ruku' yo ruku'dan keyin voqe' bo'lsa, bu suratda agar o'sha rak'atning sajdasisiga bormagan bo'lsa, darhol qa'daga o'tirib "Attahiyyot" o'qiydi, undan keyin boshqa bir rak'at o'qiydi va sajdai sahv qiladi.

Yana bir latif va daqiq surat taqdir qilingan: agar ul to'rt suratning sajda holatida shak qilsa, u birinchi sajdada bo'lsa, peshonasini sajdadan ko'tarishdan oldin tahorati sinsa, bas, Imom Muhammad rahimahulloh nazdida, bu rak'at botil bo'ladi. Endi tahorat qiladi va o'tirib "Attahiyyot" o'qiydi va shundan keyin boshqa bir rak'at o'qib, sajdai sahv qiladi. Va agar ikkinchi sajdada yo boshini birinchi sajdadan ko'targandan keyin tahorati sinsa, bu rak'at zoid (ortiqcha) bo'lish ehtimolidan oxirgi qa'dani tark etgani uchun namozi botil bo'ladi. Chunki oxirgi qa'dani tark qilmoq namoz mufsidlaridandir.

Yaxshi bilib olki, albatta, namozxonni shak to'xtatsa, bas, bir rukn miqdori tafakkur qilsa, shak holatida qiroatga ham va tasbehga ham mashg'ul bo'lmasa, shak suratlarining hammasida sujudi sahv qilmoq unga vojibdir. Lekin "**Siroj**"da mazkurdirki, (kamini olgan) suratda mutlaqo sajdai sahv qiladi. Ya'ni bir rukn miqdori tafakkur qilgani va tafakkur qilmagani barobardir. Ammo g'olib gumonga amal qilish holatlarida bir rukn miqdoricha tafakkur qilgan bo'lsa, sajdai sahv qiladi, bir rukn miqdoricha tafakkur qilmagan bo'lsa, sajdai sahv qilmaydi.

Tanbeh: Namozxonga odil bir kishi namozni to'rt rak'at o'qimading, deb xabar bersa, uning rost yo yolg'on aytgan xabariga shak qilsa, ehtiyotan namozini qayta o'qiydi. Agar ikki odil kishi xabar bersa, ul ikovining qavlini olish lozimdir. Ammo xabar beruvchi odil bo'lmasa, uning qavli qabul qilinmaydi.

Namozxon takbiri iftitohni (ya'ni takbiri tahrimani) aytdimmi yo aytmadimmi, deb shak qilsa yo tahoratini qasdan sindirdimmi-sindirmadimmi deb yoki menga najosat tegdimi-yo'qmi, deb yo boshga mash tortdimmi-tortmadimmi deb shak qilsa, bunday shaklar birinchi marta yuz beradigan bo'lsa, namozni qaytadan (boshidan) o'qiydi. Agar bunday shaklar ko'p voqe' bo'lsa, namozni qaytadan o'qimaydi.

Savol: Namozxonning o'qib turgan bir namozida sahvlar voqe' bo'ldi, masalan, unutgan holda zammi surani tark qildi, ketma-ket ikki ruku' qildi, uch sajda qildi, boshini ikkinchi sajdadan ko'targanidan keyin bir rukn miqdori sahvvan jim qoldi, undan keyin

“Attahiyyot” o‘qidi va birinchi qa‘dada ikki marta “Attahiyyot” o‘qidi yo namozning hamma vojiblarini sahvni tark qildi. Endi bu kishi har bir sahv uchun alohida sajdai sahv qiladimi yoki hamma sahvlarini uchun faqat bir marta sajdai sahv qiladimi?

Javob: Hamma sahvlar uchun bir sajdai sahv qilmoq unga lozim bo‘ladi, ya‘ni oxirgi qa‘dada “Attahiyyot”ni o‘qigandan keyin o‘ng tomonga salom berib, voqe‘ bo‘lgan barcha sahvlarini uchun bir marta sajdai sahv qiladi, yana “Attahiyyot”, salavot va duo o‘qib, salom beradi.

Mustahkam bilib olki, af‘oli xamsada-besh fe‘lda sujudi sahvning vojib bo‘lishi sahv qilmoq sabablidir. Ammo qasdan bir fe‘lni qilgan vaqtida, masalan, namozda qasdan “Fotiha” surasini o‘qimasa yo zammi sura qilmasa, bas, bu amal uchun albatta tavba qilib istig‘for aytish vojib bo‘ladi. Chunki namozda bu amallarni qasdan qilmoq gunohi azimdir, sajdai sahv uni ko‘tara (isloh qila) olmaydi. Bunday holatdagi kishiga faqat namozni qayta o‘qimoq vojib bo‘ladi. Sahv esa qasdning ziddi. Bas, u kichik gunoh bo‘lgani uchun, sujudi sahv uni ko‘taradi.

55-masala. Namozxon necha rak‘at o‘qigani borasida gumoni g‘olib bo‘lmasa (bir qarorga kelmasa), bas, unda kam rak‘at o‘qiganini oladi va muqarrar qiladi.

Lekin bu suratda shu joyni namozning oxiri deb gumon qilsa, albatta, qa‘da qiladi, toki oxirgi qa‘dani tark qiluvchilardan bo‘lib qolmasin.

Va sallallohu taolo alo xayri xalqihi Muhammadin va alo olihi va ashobihi ajma‘iyn, fabirahmatika yo arhamar rohimin. Lahul hamdu vassanou valminnah.

Ushbu risolai badi‘aning ikkinchi tahriri hijriy-qamariy 1419 yili muborak “Ramazon” oyining 27 kuni, chorshanba tongida nihoyasiga yetdi. Fazilat va rahmat Alloh dandir.

NAMOZ USLUBI

Bir kishi namoz o‘qishni iroda etsa, mukammal tahorat qilgandan keyin, namoz mahalida yuzini Qiblaga qaratib, ikki oyog‘i orasini to‘rt barmoq miqdorida qo‘ysin. Har bir namozda o‘z qalbini ogoh va hozir qilib, eng oxirgi o‘qiladigan namozim shudir, deb fikr qilsin va niyat qilib, tahrima bog‘lasin, tahrima va niyat orasida ularni ajratuvchi biror ortiqcha narsa qo‘shmasin. Agar takbiri tahrimadan keyin niyat qilsa, shubhasiz, namozi joiz bo‘lmaydi. Va asahh qavliga ko‘ra, tahrimaga qo‘lini ko‘tarsin, undan keyin takbir aytsin, takbiri tahrima vaqtida qo‘lini bosh tomoniga olib borsin, boshini esa qo‘l tomonga olib bormasin. Zero, takbiri tahrima vaqtida boshini yelkasi bilan barobar qilsa, uning bu namozga shuru‘i joiz emas.

Nukta: Muqtadiy imom bilan (birga, barobar) takbiri tahrimani boshladi, ammo imomdan oldin tamom qildi. Asahh qavliga ko‘ra, ul shori‘, ya‘ni namozga kiruvchi bo‘lmadi. Bas, vaqtiki, imom “Akbar”ni oxiriga yetsa, muqtadiy takbirni boshlasin. Fatvo, ehtiyot va taqvo shungadir.

Tartib: Takbiri tahrimaning mahali qiyomdir. Bas, agar muqtadiy imomni ruku'da topsa, niyat qilib, tik turib "Allohu akbar" desin, ya'ni takbiri tahrmani aytsin. Undan keyin to'xtamasdan ruku' qilsin. Va agar muqtadiy ruku' qilib, keyin takbir aytsa, uning shuru'i joiz emas.

Tahqiq: Namozda Qur'ondan yo g'ayri Qur'ondan nimaki o'qilsa, maxraj adosi bilan bo'lmog'i va ma'noni o'zgartirmaydigan holda o'qimog'i farzi ayndir. Masalan: "Hammo latal hatab" oyatidagi "itqi" harfini "Te" deb o'qisa yoki "Sami'allohu liman hamidah" ni "liman hamida" deb "ho" siz aytsa yo "limal hamidah" deb "lom" bilan aytsa, namozi fosid bo'ladi. Yoki "Salli `alo" da "Sod" harfi "Sin" bo'lsa, "Totarxoniya" kitobiga ko'ra, namoz fosid bo'ladi.

"Qunut" duosidagi "nusalliy"ning "Sod" harfi "Sin" bo'lsa yoki "Vanusniy"dagi se harfini "sin" desa, namozi fosid bo'ladi. Va agar "Alloh" hamzasini yo "Akbar" hamzasini yoki "Akbar"dagi "Be" harfini cho'zib aytsa, begumon uning namozi taboh (botil)dir. Bu suratlarda qasdan mad qilib cho'zish kufrdir, na'uzu billoh, chunki bu suratlarda shak voqe' bo'ladi. Chunonchi, hazrati Mavlono So'fi Allohyor alayhi rahmatu Sattor ham aytganlar.

Bayt:

*Bahri madde namoz vayron ast,
Suxanon dar ziyoni iymon ast.*

Ya'ni:

*Bir mad sababidan namoz vayrondir,
Noo'rin so'zlar iymonga ziyondir.*

Imom Abu Hanifa va Imom Muhammad, rahimahumalloh, nazdlarida, harfga nuqson bo'lganda ma'no o'zgarsa, namoz fosid bo'ladi. Masalan: "A'uzu billoh", "Bismilloh", "Subhonalloh", "Alhamdulillah", "Assalomu alaykum va rahmatulloh" so'zlarida va shu so'zlarning har birida "Alloh" kalimasining "He" harfini yaxshilab ma'lum qilib aytmoq zarurdir. "He" harfini tark etib, so'zning ma'nosini o'zgartirishdan hazar qilmoq kerak.

"A'uzubillo" "Bismillo", "Varahmatullo" deb "He"siz yoki "A'uzubilloyi", "Bismilloyi", "rahmatulloyi" deb "Y" harfi bilan o'qimaslik kerak. Shunga o'xshash "He" harfini ma'lum qilmoq yo tark etmoq to'g'risida "**Xulosatul fatovo**"ning "Zaboyih" kitobida kelgandirki, bir kishi jonliq so'ydi va "Bismilloh"dagi "He" harfini ma'lum qilmadi. Shu holda Alloh ismining zikrini qasd qilgan bo'lsa, moli halol bo'ladi, ammo qasd qilmay, "He" harfini tark qilsa, suygan moli halol bo'lmaydi.

Savol: Namoz qiroat jihatidan fosid bo'ldi, lekin darhol qiroatni isloh qilib namozni tugatdi, hukmi nima?

Javob: Namozxon ma'jurdir, ya'ni unga savob beriladi, lekin ul namozni qayta o'qishi lozim, balkim zarurdir.

Qoida: Namozxon qiyomning sunnatlarini ham bajo keltirishi zarurdir, chunonchi, takbiri tahrima vaqtida erkak kishi ikki qo'lini bandigacha yengidan yaxshilab tashqariga chiqarmog'i, ayol kishi esa qo'lini yengiga yashirmog'i lozimdir. Erkak kishi o'ng qo'lini chap qo'lini ustiga qo'yib, kindigining ostiga olishi, ayol kishi esa qo'llarini ko'kragiga

qo'yishi kerak. Va namozxon qiyomda ikki oyog'i o'rtasini to'rt barmoq miqdorida qo'ysin. Agar jamoat namozi bo'lsa, imomga iqtido qiluvchilar safda bir-birlariga yelkalarini yaxshilab yopishtirib tursinlar.

Qiroatni tamom qilgach, qiyomda nafasini qat' qilsin, ya'ni nafasini tamom olsin va undan keyin takbir (Allohu akbar) lafzini qiyomdan boshlab, ruku'da tamomlasin. Ruku' vaqtida ikki qo'lga kuch berib, tizzalarini mahkam ushlagan holda ikki oyog'ini tik va rost tutsin. Zero, ikki tizza kamondek xam (egilib) turishi karohiyatdir. Va orqasini shunday tekis qilsinki, suv idishi turishi mumkin bo'lsin.

Boshini ko'tarmasin va past ham qilmasin (to'g'ri tutsin) va ruku'da bir tasbeh miqdorida orom olsin, toki tumonina vujubiyati (biror ruknda orom olish me'yorining vojibligi) bajo kelsin va ko'zini oyog'i ustiga qaratsin, besh marta yoki yetti marta «subhona rabbiyal 'azim» demoq afzaldir.

Tanbeh: xoshe'lar (namozda xushu' qiluvchilarning) sifati haqida: Qiyom vaqtida namozxonning nazari sajdagohda, ruku'da ikki oyog'ida bo'lsin, sajda mahalida burniga bo'lsin va qa'da mahalida nazari ikki sonida bo'lsin (nazari ko'ksida bo'lishi haqida ham qavl bor). Birinchi salom berishdan oldin ko'zi o'ng yelkasida bo'lsin va ikkinchi salom berishda esa ko'zi chap yelkasida bo'lsin. Lekin salom berish vaqtida avval yuzini o'girsin, toki orqasidan yuzining oqini ko'rish mumkin bo'lsin, undan keyin salom bersin.

Vaqtiki, ruku'da orom olib tasbehni ham tamomlasa, undan keyin "sami'alloh"ning "sin"ini ruku'dan boshlasin, "dol" va "ho"ni qavmada tamomlasin, muqtadiy «rabbano lakal hamd» desin, tanho namoz o'quvchi esa ikkisini ham aytsin. Qavmada qo'llarini pastga tushirib to'liq qoim va tik bo'lsin va bir tasbeh miqdorida orom olsin, toki qavma vujubiyati bajo kelsin, undan keyin qavmadan "Alloh"ning hamzasini boshlab tez sajdaga borsin va "Akbar" ning oxirgi "Ro" harfini sajdada tamomlasin.

Avval ikki tizza, keyin ikki qo'l, keyin burun, keyin peshona yerga qo'yilishi kerak. Barmoqlarini yaxshilab bir-biriga yopishtirib, ikki qo'lining o'rtasida sajda qilsin va sajdada ham bir tasbeh miqdori orom olsin, toki tumonina vujubiyati bajo kelsin, besh marta yoki yetti marta "Subhona rabbiyal a'lo" demoq afzaldir. Lekin imom ruku' va sujudning tasbehini ziyoda cho'zmasin, toki qavmga og'ir kelmasin.

Tanabbuh (tanbeh va ogohlantirish): Qo'l va oyoqning hamma barmoqlari sajda paytida Qiblagga qaratilsin. Zero, sujud vaqtida ikki oyoqning yerga qo'yilishi farzi ayndir va bu o'rinda ikki oyoqning yerga qo'yilishidan maqsad barmoqlardir. Agar sujud holatida ikki oyoq barmoqlarini yerdan ko'tarsa, uning namozi joiz emas. Va sujud holatida ikki ko'zini ochib tursin va burniga qaratsin.

Tadabbur: Erkak kishi albatta, sajdada qornini sonidan va sonini soqi(boldiri)dan ajratib, oralarini kovak tutsin hamda ikki bilagi va ikki tirsagi yerdan ozod tursin, lekin muqtadiy safda ikki bilagini zohir tutmaydi.

Tayassur: Ayol kishi sajdada past bo'ladi, qornini sonlariga yopishtiradi, ikki tirsagini yerga to'shaydi, ikki bilagini zohir qilmaydi va ikki oyoq panjalarini ham tik qilib o'tirmaydi. Sujudda orom olib tasbehlarni tugatgandan so'ng, boshini sajdadan ko'tarib, takbir aytsin va jalsada takbirni xatm qilsin. Bir tasbeh miqdori jalsada orom olsin, toki

jalsaning vujubiyati bajo kelsin va yana "Alloh"ning hamzasini jalsadan boshlab, ikkinchi sujudda xatm qilsin(tugatsin).

Tafakkur: Ikkinchi sujud ham avvalgi sujudga o'xshashdir. Bas, ikkinchi sujudni, avvalgi sujudni bajarganidek, bajo keltirsin. Ikkinchi sujuddan forig' bo'lib, takbir aytsin va avval peshonasini, keyin burnini, keyin ikki qo'lini, keyin ikki tizzasini yerdan ko'tarsin va tezda qiyomga tursin. Qo'li bilan yerga takya qilmasdan, ikki oyoq uchi bilan, ikki tizzasiga tayangan holda yerdan tursin. "Allohu akbar"ning birinchi harfini ikkinchi sajdadan boshlab oxirgi harfini qiyomda xatm qilsin.

Taqo'ud: Ikkinchi rak'at ham birinchi rak'at kabidir, lekin unda to'rt narsa yo'q (takbiri tahrifa, sano, ta'avvuz va qo'l ko'tarish). Ikkinchi rak'atda ikkinchi sajdadan forig' bo'lgach, takbirni sujuddan boshlab qa'dada xatm qilsin.

XOTIMA

Hammaga ma'lumki, fiqh ilmi ilmlarning eng afzal va ashrafidir. Alloh ta'olo Qur'oni karimda aytadi: **"U O'zi xohlagan kishiga hikmat beradi va har kimgaki hikmat berilsa, bas, albatta, unga ko'p yaxshilik berilibdi"**. ("Baqara" surasi, 269-oyat)

Hazrati Muoviya raziyallohu anhudan rivoyat qilinadi: **"Alloh ta'olo kimga yaxshilik ato etishni xohlasa, uni dinda faqih qilib qo'yadi"** (Muttafaqun alayh).

Va yana hazrati Abu Hurayra raziyallohu anhudan rivoyat qilinadiki, hazrati Nabiy sallallohu alayhi vasallam aytdilar: **"Alloh taologa dinda fiqhdan afzalroq narsa bilan ibodat qilinmagan"**. Va Nabiy alayhissalom aytdilar: *"Shubhasiz, shayton uchun mingta nodon obiddan ko'ra bitta faqih qo'rqinchliroqdir"*.

Har narsaning ustuni bordir va dinning ustuni fiqhdir va "Bazzoziya" kitobida mazkurdirki: *"Bizning ashobimiz kitoblariga, agarchi tushunmay nazar qilsa ham, kechalari turib namoz o'qigandan ko'ra yaxshiroqdir. Shuningdek, fiqh darsi Qur'on o'qimoqdan afzaldir"*.

Ibni Mas'ud raziyallohu anhudan rivoyatdirki, **"Olim kishining bir kunlik ibodati obid kishining qirq yillik ibodatiga barobardir"**. Ushbu taqriрдan ma'lum bo'ldiki, fiqh ilmi va fiqh kitoblari xususan, ulamoi izom (ulug' olimlar)ning Alloh taolo xuzurida azamat, fazilat va sharofatlari beqiyosdir.

Bayt:

Nashnidai ki guft rasuli arabi:

"Man akrama oliman faqad akramani".

"Eshitmadingmi, rasuli arabiy sallallohu alayhi vassallam aytdilar: "Kimki olimni ikrom va e'zoz qilsa, shubhasiz, meni ikrom va e'zoz qilibdi".

Bas, bu risolai badi'ani mutolaa qiluvchi asfiyo va atqiyo (pokiza va taqvodor) kishilar ulamoi izom, ilmi fiqh va fiqh kitoblarini g'oyatda ehtirom va ulug' tutsinlar. Va umidimiz shulki, bu risolani taammul qilib (chuqur fikrlab), qayta-qayta o'qib chiqsinlar, toki

namoz ruknlaridan ogoh bo'lsinlar.

Bayt:

*Namozat asli imon ast ey yor,
Namozat fayzi rahmon ast didor.*

Ya'ni:

*Namozing asli imondir, ey yor,
Namozing fayzi Rahmondir diydor.*

Va muhtaram imom xatiblar har jum'ada bu risolaning bir yo ikki mas'alasini Alloh xalqiga tushuntirsinlar, toki bandalar Ma'budi barhaq (Alloh)jalla va aloning ibodatini ahsan va akmal vajhda (chiroyli va mukammal ravishda) bajo keltirsinlar. Va agarchi ahkarul varo amali nazarga loyiq bo'lmasa ham, ulamoi izom va toliboni kirom bul kitobni darslik sifatida e'tirof etdilar.

Fa rizvonullohi taolo alal mudarisina vat tolibin val muhibbin yo Nosir, yo Fattoh, yo Fayyoz! Omin, birahmatika yo arhamarrohimin. Allohuma salli `alo saidino Muhammadin xayril bariyati salotan turzika va turzihi va tarzo biho `anno yo arhamarrohimin, omin.

* * *

Ey aziz birodar!

Bandalik qilmoq kerak, tanparvarlik emas.

Bayt:

*Ey ki dar xobi hama shab to ba ro'z,
Bahri go'ri xud charog'e barfuro'z.*

(Ey butun kechani uyqu bilan o'tkazadigan inson, O'z go'ringni ravshan qilish uchun chirog'ingni tayyorlab, uni yoqib qo'y!)

Namozxon beriyo bo'lsin, o'z to'atiga ujb (manmanlik) qilmasin. Va olam panoh (Alloh) oldida ojiz va shikastalik qilsin. Chunonchi, hazrati imom Zaynul – Obidin raziyallohu taolo anhu namozdan keyin muborak yuzlariga chodir tashlab, qattiq yig'lar edilar. Zavjayi solihlari so'rardilar: "Ibodatdan so'ng yig'lashning boisi nedur?" Aytar edilarki: "Oyo, Alloh taolo menga xitob qilib: Mening aqdas (muqaddas) dargohimga shunday (noqis) ibodatni keltirasanmi? dermasmikan?!".

Va namozxon boshqa shar'iy amallar xususan ushr va zakotini ham favran (kechiktirmay) ado etsin. Shoyadki, namozning qabul bo'lmog'i zakotning ado etmog'iga bog'liq bo'lsa. Chunki Qur'oni `azimush-sha'nda namoz va zakot sakson ikki joyda bir-biriga qarín (yaqín) holda zikr etilgan. Vas salomu manittabaal hudo. (Hidoyat, to'g'ri yo'lda yurganlarga salom bo'lsin!)

Bu hikmatli soʻzlar hazrati qiblagohi muazzamning oʻquvchilar uchun goʻyoki oxirgi nasihatlar hamda bu muborak qoʻlyozma hayot davrlarida eng oxirgi yozuvlari edi. Zero, ming afsus va nadomatlar boʻlsinki, janobi husnul maob hazrati qiblagohi muazzam bu risolani chop boʻlishidan oldin foni olamdan boqiy olamga rihlat qildilar. (Inno lillohi va inno ilayhi rojʻun). Biz farzandlar, shogirdlar va necha minglab muridlarining qalblarini pora qilib, ogʻir musibatga qoldirdilar. Marqadlari purnur, maqomlari aʻlo illiyyin boʻlsin.

Bizlar maslahat bilan shu qarorga keldikki, bu fayzosor soʻzlarni risolaning oxiriga kiritsak. Toki shariat va tariqat sultoni, ilm va maʼrifat xazinasini, mazhab va millat muqtadosi, fatvo-yu taqvo sohibi boʻlgan zoti bobarakotning fayzosor nasihatlaridan oʻquvchi aziz kitobxonlarimiz bahramand boʻlsinlar va doim mustajob duolarida yod qilsinlar...

Onlineda oʻqish:

<http://forum.ziyouz.com/index.php?topic=1735.0>

Forum uchun Laylo tayyorlagan.

www.ziyouz.com

2007